

Tutajjal a Tiszán

„És miután odavitte, ahol magasodtak e nagy fák,
indult vissza a házba Kalüpszó, isteni asszony.
Ő meg vágta a fát, sebesen végezte a munkát.

Húsz törzset vágott ki, s a fejszével lefaragta
ágaikat, legyalulta tudón, csaptatta zsinórral.
S fűrőkat hordott ki Kalüpszó, isteni asszony:
s ő egymáshoz is illesztette, kifúrva, a fákat,
s összeerősítette eresztékekkel, cövekekkel.
Mint amilyen szélesre keríti az ács a teherrel
járó bárka erős derekát, mert érti a dolgát,
jó tutaját ugyanily szélesre faragta Odüsszeusz.”

(idézet az Odüsszeia V. énekéből,
fordította Devecseri Gábor)

A szerző a további folytatásban leírja, hogy hőse vitorlát készített, és a habok ellen fűzfafonadékkal kerítette járművét.

A folyami tutajozáshoz ezekre nincs szükség, van viszont evezőre elől-hátul, mellyel ha nem is túl gyorsan, de a folyó sodrából ki lehet vinni a tutajt, reménykedve, hogy így a jármű és az esetlegesen szállított felteher (só, fűrészáru, zsinó, koporsó... no és maga a tutajos) baj nélkül elérhet a megrendelőhöz, nem fut hídpillérnek, nem akad fenn uszádkézfán, bedőlt törzsön, nem választ rossz folyóágot, melyből csak a következő ár hoz le a zátonyról, nem fut fel sziklára,

mely kettészakíthatja járművünket, nem teszünk kárt más hajóban, kikötött malomban, kikötőben, partvédműben, nem akadunk fel késve leengedett kompkötélben...

E sok veszély ma is létezik, nem véletlen, hogy a folyami közlekedés szabályzói csak a szegedi székhelyű „Csemete Természetvédelmi Egyesület” makacs szervezőinek adták be derekukat és járultak hozzá ahhoz, hogy az egyesületnek e második tutajozása megvalósulhasson (az első a Maroson Gyulafehérvártól Szegedig esett meg immár három évvel ezelőtt).

A tutajozásnak igen hosszú története van, rönk szállítására e módon hazánkban az 1960-as években alkalmazták utoljára.

Szegeden most épült be a tutajozott fára alapított legnevezetesebb fűrészüzem, a „Lippai” helye, már csak a kipartolásra szolgáló, keskeny nyomtávú sín pár alépítményének váza utal az elődök munkájára.

Az első magyar nyelvű erdőhasználati tankönyv igen sok oldalt szentel a tutajosüzemnek, hiszen a vasút általános sá válása előtt és azt kiegészítve igen sokáig ez volt a fenyő-rönk szállításának leghatékonyabb módja.

A kedves olvasó képzeletben járja végig a rönk útját a magas hegyoldalon való kivágástól, fejszés, keresztvágó fűrész gallyazástól, darabolástól kezdve a közelítésen túl az igen nagy esésű hegyi patakokon, majd folyókon át való eljuttatáson keresztül az Alföld hajdani főútőréhez, a Tiszához, majd annak egyre szelídülő vizén Szolnokra, Csongrádra, Szegedre vagy akár Belgrádra.

Mi kellett ehhez? Csúsztatók építése, a munkába vett patakok medrének karbantartása, partvédő és vízszabályozó művek építése, „vízfogók” építése, melyekből a hegyi részeken ütemterv szerint engedték a vizet az alárohanó tutajok alá, nagyobb gátakkal „bekötőhelyek” létrehozása, a rönköket összefogó fagúzsok készítéséhez „gúzspörkölő” kemencék építése.

Mindezt összhangba kellett hozni a vizet használó többi iparos dolgozóval – a legtöbb „súrlódás” a parti malmok malomgátjaival volt –, de minden vízen járó ember közül a tutajos volt a leginkább bajos, mert járművét irányítani nehezen tudta, terjedelme, tömege pedig igen nagy. Más tutajt építettek a hegyi patakokra, mást a lassabb vizekre, ehhez igen sok értő és bátor férfi kellett.

Máig szólnak a Tisza mentén családi legendáriumok a kárpátjai ősről, aki tutaját valamely okból az enyészetnek adván nem tért vissza a szülőföldjére, hanem kártérítés fizetése helyett egy alföldi leánynál kereste a boldogságot.

A tutajon szállított felterhek közül a legnevezetesebb a korabeli stratégiai áru, a só volt, melynek az a szomorú tulajdonsága van, hogy vízbe esvén elsüllyed és elolvad, szemben a fűrészáruval és a szétszakadt tutaj rönkjeivel, melyek igen nagy ügyel-bajjal, de összeszedhetők. A Tisza–Maros menti helységekben ma is őrzik utcanévek a valamikori sóraktárak emlékeit.

A dualizmus kori hatalmas építkezésekhez a fában gazdag hegyekből jórészt így szállították a faanyagot. Madas András mesélte az életútjáról készült riportban, hogy még egy hortobágyi csárda tetőszerkezetében is látott úsztatott fából faragott gerendát.

A rönkök összekötéséhez a gerendák végein lyukakat vés-tek, a felhasználásnál természetesen ezt a részt is beépítették. Csupa lyuk volt a tutaj elején-végén a bekötést segítő hevederfa. A szegedi házbonításoknál ezek jórészt a borított gerendafödémekből kerültek elő, hiszen ott e hibát a vakolat, a borítás eltakarta.

Megnézve e fákat, kipróbálva a tutajozást – embert próbáló, igen veszélyes foglalkozás volt.

Tutajaink a Huszt fölötti Veljatyinra (Velétére) vezető híd bal oldali, szolidabb Tisza-ágának partján készültek, és onnan indulva vágunk neki a víznek. Májusban, a tavaszi nagy vizek után, de még a nyári kis vizek előtt igyekeztünk lejutni a hegyi részekről a kis víznél is tutajozható alföldi folyószakaszra. (Terveztük-gondoltuk, de az idén a Tiszán a legnagyobb víz csak ezután jött le.)

Legnagyobb segítségünkre a Huszti Erdészeti Technikum (Leszotechnikum) tanárai és diákjai voltak, az ő javaslatuk volt a tutajösszeállítás helyszíne, ők segítettek a rönkbeszerzésben, sok-sok ügyes-bajos dologban. Elkísért a magyar határig egy motoros gumicsónakkal a Huszti Katasztrófavédelem öt tagja, (néhai *Fedornyák Iván*, *Kvitas Alekszij*, *Subert Olekszandr*, *Homecsko Vologyimir*, *Lemák Jurij*). Nekik köszönhető, hogy nem mentünk rossz folyóágba, hogy fennakadt tutajainkat le tudtuk húzni szikláról, kavicspadról, uszadékfárról, hogy két tutajjal eljutottunk Tiszabecsig, az ukrán-magyar határig. Köszönet érte – nélkülük tutajvesztett tutajosok lettünk volna, mivel elhatározásunk nagyobb volt, mint a tapasztalatunk.

Tutajozásunk eredménye: vad férfiaknak érezhettük magunkat, birkózhattunk a Huszt és Tiszabecs közötti vadabb folyóval (néha alulmaradtunk), csodálhattuk a Tiszát és elődeinket, szörnyülködhettünk a látható szemétnemmiségen, reménykedhettünk egy harmonikusabb víz-környezet-ember-ember jövőben.

A vad turizmust, az erdészromantikát kedvelőket biztatom a Felső-Tisza tájának járására. Mi ősszel megyünk Husztra az ottaniakkal közös „vár alatti bozótirtásra”. Remélhetően az árvíz által tönkretett tutajozási múzeum is helyreállítódik majd Színevén.

A tutajutat szervezte a „Csemete Természetvédelmi Egyesület” kebelén belül főleg *Tokodi Béla*; ő volt az egyetlen, aki Husztól Szegedig a tutajon volt.

A tutajépítésben és a tutajozásban rajta kívül részt vettek:

– a husztiak: *Panykiv Igor* és *Schaffer Viktortanárurak*, *Lukacs Jura*, *Popovics Alekszandr*, valamint *Tkacsuk Andriy* diákok.

– Szegedről a *Kiss Ferenc Erdészeti Technikum* diákjai: *Benke Dániel*, *Nánási Zsolt*, *Vajda József*, csak építettek, valamint jómagam, aki a husztiakkal együtt Jánd faluig tutajoztam.

A mellékelt képekkel próbálom illusztrálni azt a szabadnak tűnő, de igen keserves foglalkozást, melybe belekóstoltunk.

Ezúton is köszönjük a huszti polgármester, *Dzsanda Mihail* segítségét, a kárpátaljai (ukránul kárpátontúli) hatóságok segítőkész hozzáállását (vízügy, erdőfelügyelőség, katasztrófavédelem, rendőrség, vám- és pénzügyőrség), a magyar konzulátus segítségét és mindazokét, akik gyerekkori tutajos álmaikon felbuzdulva támogatták e vállalkozást valamely formában.

Külön köszönet a huszti polgármesternek és Viskről (Viskovo) *Hanka Sándornak*, aki ha ideje engedte volna a tutajkészítés segítségén kívül még az ősi, egy törzsből kivájt csónakján is elkísérte volna a társaságot – idő híján a csónakját ajándékozta nekünk.

Csak igyekvő segítséget kaptunk, de a magyar nyelv csapdákat is rejti! Amit mi lucfenyőnek tanultunk ők erdeifenyőnek nevezik, amit mi erdeifenyőnek nevezünk, ők vörösfenyőnek nevezik. Erdészdiákok! Tanuljátok meg a fák latin nevét!

Szabó József

erdőmérnök, mérnöktanár Szegedről